

Lietuvių kalba

PRATYBŲ SAŠIUVINIS

7

2 DALIS

Lina Spetylaitė
Gabrielė Agasarjanaitė
Auksė Pukinskienė

Turinys

IV ciklas

Morfologija ir rašyba. Neveikiamieji dalyviai

1. Neveikiamųjų dalyvių laikų daryba	4
2. Neveikiamųjų dalyvių vartojimas	7
3. Neveikiamųjų dalyvių linksniavimas ir rašyba	9
4. Dalyvių kirčiavimas	12
5. Įvardžiutinių dalyvių rašyba	15
6. Įvardžiutinių dalyvių vartojimas	19
7. Sangražiniai dalyviai ir jų rašyba	21
Pasitikriname	24

V ciklas

Morfologija ir rašyba. Pusdalyviai ir padalyviai

1. Pusdalyvis. Jo reikšmė	28
2. Pusdalyvio daryba, gramatiniai požymiai	31
3. Pusdalyvio vartojimas ir rašyba	33
4. Padalyvis. Jo reikšmė	36
5. Padalyvio daryba, gramatiniai požymiai	38
6. Padalyvio vartojimas ir rašyba	41
7. Pusdalyvio ir padalyvio kirčiavimas	43
Pasitikriname	45

VI ciklas

Sintaksė ir skyryba

1. Žodžių junginiai	49
2. Veiksnyis ir tarinys, jų raiška	51
3. Papildinys, jo raiška	53
4. Aplinkybės, jų raiška	56
5. Išplėstinės aplinkybės, jų skyryba	58
6. Pažyminys, jo raiška ir skyryba	61
7. Priedėlis, jo skyryba	64
8. Vienarūšės sakinio dalys	66
9. Prijungiamųjų sakinių atskyrimas ir išskyrimas	68
10. Kableliu skiriami bejungtukio sakinio dėmenys	70
11. Linksnių vartojimas	72
12. Dvejybiniai linksniai, jų vartojimas	74
Pasitikriname	76

Tekstų šaltiniai	79
------------------------	----

Morfologija ir rašyba. Neveikiamieji dalyviai

Vadovėlio p. 13–16 →

1. Neveikiamųjų dalyvių laikų daryba

1 UŽDUOTIS

Prisiminkite, kaip padaromi visų laikų neveikiamosios rūšies dalyviai. Lentelėje parašykite trūkstamas formas, iš kurių daromi dalyviai, priesagas, galūnes ir padarytus vienaskaitos bei daugiskaitos dalyvius.

Neveikiamųjų dalyvių laikų daryba				
Laikai	Veiksmažodžio formos, iš kurių daromi dalyviai	Dalyvių priesagos	Dalyvių galūnės	Neveikieji dalyviai
Esamasis	met-a, , myl-i, stat-o	-am- -iam- -im-	-as, -a, -i, -os	 , , metami, metamos; sveriamas, sveriamą, , ; mylimas, mylima, , ; , , statomi, statomos
Būtas	 , statyti	-t-	-as, -a, -i, -os	mestas, , mesti, ; , statyta, , statytos
Būsiamasis	mes-i (mes-ti + -s- + -i),		-as, -a, -i, -os	 , , mesimi, mesimos; statysimas, statysima, ,

2 UŽDUOTIS

Pateiktus dalyvius suskirstykite pagal jų laiką.

Geriamo, klausysimą, supilstytame, keptam, piešiamą, kartosimame, saugomų, užmerktos, malamas, šukuotiems, susitartu, mėgstamu, žiūrėsima, pirktam, būsimos, virsimą, valytuose, lesinsimoms, vartojamą, atplėštu, pučiamo, gręšimo.

Esamasis laikas	Būtas	Būsiamasis laikas
.....		
.....		
.....		

3 UŽDUOTIS

Iš pateiktų veiksmažodžių bendračių padarykite neveikiamosios rūšies dalyvius pagal nurodytus gramatinius požymius.

1. Kutenti (es. l., mot. g., vns. K.) – 2. Lenkti (būt. l., vyr. g., dgs. V.) – 3. Berti (es. l., mot. g., dgs. N.) – 4. Uždegti (būs. l., mot. g., vns. G.) – 5. Ieškoti (būt. l., vyr. g., vns. Vt.) – 6. Semti (es. l., vyr. g., dgs. K.) – 7. Megzti (būs. l., vyr. g., dgs. Įn.) – 8. Gręžti (būt. l., mot. g., vns. N.) – 9. Grąžinti (es. l., mot. g., vns. V.) – 10. Sukti (es. l., vyr. g., dgs. G.) – 11. Dažyti (būs. l., mot. g., dgs. Įn.) – 12. Lydėti (es. l., mot. g., vns. K.) – 13. Vilkti (būt. l., vyr. g., vns. Vt.) – 14. Kramtyti (es. l., vyr. g., dgs. V.) – 15. Klijuoti (būs. l., mot. g., vns. G.) –

4 UŽDUOTIS

Birutės Grašytės-Black straipsnio „Raudonas dviratis“ ištraukoje pabraukite veikiamosios ir neveikiamosios rūšių dalyvius (jų yra 13). Juos surašykite į lentelę, nurodykite rūšį, laiką, giminę, skaičių ir linksnį.

<...> Tądien visą rytą skynusi obuolius, močiutė į kiemą atsivarė nedidelį raudoną dviratį bal-
tom kaip pirštinaitės rankenom ir pasakė, kad jis bus man. Dabar jau turėsiu mokytis važiuoti,
nes greit ateis žiema, žemė bus per slidi.

O jei šiemet neišmoksiu, tai kitamet kaimynų vaikai juoksis, nes visi jau moka važiuoti. Kol
dar nemokėjau, visur varydavausi jį šalia, rodydavau, pasakodavau, kas kur yra. Tikrindavau, ar

pavyks su juo pervaziuoti pamiškėje esantį upelį, per kurį nutiestos dvi senos ir pūvančios lentos, ar užvažiuos dviratis į didelį kalną. Baltos dviračio rankenos po truputį pilkėjo.

Vakare važiuojant keliu tįsdavo ilgas šešėlis. Į nieką nepanašus, net kiek šiurpokas, nors ir bandantis atkartoti kiekvieną formą ir judesį. Kur jie visi dingsta, kai saulė lyg sulyta ir vėjo ištaršyta šieno kupeta rudenį ima ir susigeria į horizontą. Ar su šešėliais dingsta ir mūsų judesiai, gal net mintys, kurias tuo metu galvojame? Atsikartoja ir dingsta saulei nusileidus.

Nors močiutė ir sakydavo, kad aštri ražiena pradurs padangas, važiuodavau su dviračiu pas-
kui ją į ganyklas. Kol močiutė melždavo karvę, prisiskindavau ramunių, prisirišdavau jų prie ba-
gažinės ir veždavausi namo. Vėliau pamiršdavau, kad jos ten yra, ir tik kitą dieną rasdavau, kai
ramunės jau būdavo nugeibusios ir nebetinkamos merkti ant virtuvės stalo.

Naktimis dviratis stovėdavo vienu šonu atremtas į tuščio jau nebenaudojamo garažo duris.
Nesunkiai galima buvo įsivaizduoti jį ten cypiant kaip ištikimą šunį, kuris visą gyvenimą lakstęs
palaidas, vieną vakarą šeimininko pririštas pasilieka saugoti kiemo. <...>

Dalyviai	Rūšis	Laikas	Giminė	Skaičius	Linksnis

2. Neveikiamųjų dalyvių vartojimas

1 UŽDUOTIS

Pakartokite, kada vartojami ir nevartojami neveikiamosios rūšies dalyviai, ir papildykite lentelę pavyzdžiais.

Neveikiamosios rūšies dalyviai vartojami		
.....	Kai objektas pats negali atlikti veiksmo, nes yra negyvas.	Kai reiškama ypatybė, atsiradusi dėl poveikio (būtojo laiko) iš šalies.
atsakomasis (ne atsakan- tysis) raštas		
Neveikiamosios rūšies dalyviai nevartojami		
Kai reiškama savaiminė (be pašalinio poveikio ar įsikišimo atsiradusi) ypatybė.		
.....		

2 UŽDUOTIS

Pabraukite tinkamas neasmenuojamųjų veiksmažodžių formas.

Ištempianti / ištempinama dušo žarna, parsiduodantis / parduodantis / parduodamas sklypas, atlaisvėjusi / atlaisvinta vieta, įkraunantys / įsikraunantys / įkraunami elementai, vartojanti / vartojama kalba, keliantis / keliamas svoris, sutrumpėjusi / sutrumpinta darbo diena, skaitan-
ti / skaitoma paskaita, sėdintis / sėdimas kampas, sunkiantis / sunkiamas sirupas.

3 UŽDUOTIS

Į Vytautės Žilinskaitės apysakos-pasakos „Nykusis kelias“ ištrauką įrašykite praleistas rai-
des. Suskliaustas veiksmažodžių bendratis padarykite nurodytos rūšies, laiko, giminės,
skaičiaus ir linksnio dalyviais.

<...> Nepaprasta ši naktis, ir kaip g__ra b__tų klajoti po šventiško miesto gatves, spokso-
ti į parduot__vių vitrinas, (išdabinti, neveik. r., būt. l., mot. g., dgs. G.)
popier__nėmis snaig__mis ir nauj__metinėmis p__kštėmis, (žérėti, veik. r., es. l., mot. g.,
dgs. Įn.) gijomis ir f__jų karoliais; smagu būtų žvalg__tis į namų lan-
gus, už k__rių tyliai d__ga vašk__nės žvak__tės; įdomu būtų sukin__tis po miesto aikštes, kur
st__kso didž__lės eglės, (apraigyti, neveik. r., būt. l., mot. g., dgs. V)

3. Neveikiamųjų dalyvių linksniavimas ir rašyba

1 UŽDUOTIS

Prisiminkite, kaip linksniuojami ir rašomi neveikiamieji dalyviai: lentelėje parašykite trūkstamas formas ir papildykite taisykles.

VIENASKAITA			
V. kas?	verdamas, verdama	virtas, virta	virsimas, virsima
K. ko?		virto, virtos	
N. kam?	verdamam, verdamai		virsimam, virsimai
G. ką?	verdamą		virsimą
Įn. kuo?	verdamu, verdama	virtu, virta	
Vt. kur?		virtame, virtoje	virsimame, virsimoje
DAUGISKAITA			
V. kas?	verdami, verdamos	virti, virtos	
K. ko?		virtų	virsimų
N. kam?	verdamiems, verdamoms		virsimiems, virsimoms
G. ką?		virtus, virtas	virsimus, virsimas
Įn. kuo?	verdamais, verdamomis	virtais, virtomis	
Vt. kur?	verdamuose, verdamose		virsimuose, virsimose
	Esamojo laiko neveikiamieji dalyviai išlaiko veiksmažodžių rašybą. Pvz.: <i>vejamas (veja)</i> ,	Būtojo laiko neveikiamieji dalyviai išlaiko Pvz.: <i>vytas (vyti)</i> ,	Būsimojo laiko dalyviai retai vartojami dabartinėje gyvojoje lietuvių kalboje. Dažniau vartojamas tik neveikiamasis dalyvis

2 UŽDUOTIS

Iš nurodytos pamatinės veiksmažodžio formos padarykite neveikiamosios rūšies dalyvius ir juos suderinkite su daiktavardžiais gimine, skaičiumi ir linksniu.

(Gaudyti) vabzdžių, (drožia) pieštukui, (tvarkys)..... tvorai, (laukia)..... draugai,

(mirkėti, veik. r., es. l., mot. g., dgs. K.) lemp__čių vėrin__is, o prie žem__usios šakos patikliai glaudž__si pasakų nam__lis stropiai (užverti, neveik. r., būt. l., mot. g., dgs. Įn.) langinėmis, kad bloga akis neišbaid__tų steb__klų, kurie ten dedasi... Bet užvis ger__usia tokią naktį s__dėti prie stalo šiltuose namuose, kirsti gardum__nus ir žaisti su dovanom, o niekam nem__tant nusikabinti nuo eglaitės stor__usią saldainį... D__ja, d__ja, turime grį__ti į aną n__kujį kel__, negalime nesugrį__ti, kad jau nuo jo prad__jome...

O jis, tas kelias, teb__ra tušč__s tuštut__liausias, (užlieti, neveik. r., būt. l., vyr. g., vns. V.) bl__škios m__nulio šviesos ir (apsiausti, neveik. r., būt. l., vyr. g., vns. V.) slėpin__ngų miško šeš__lių – nesgi š__ naktį, Nauj__jų naktį, viskas užb__rta ir slėpinga, netgi n__kiausias kel__s į miesto s__vartyną... Bet __it! Ka__kas atvažiuoja...

4 UŽDUOTIS

Sudarykite tokio paties laiko, kaip skliaustuose nurodytų veiksmažodžių, neveikiamosios rūšies dalyvius. Juos suderinkite su šalia parašytais daiktavardžiais. Sudarytus neveikiamosios rūšies dalyvio ir daiktavardžio junginius pavartokite sakiniuose.

1. (Nulaužė) šakų – 2. (Pakabino) užuolaidos –
3. (Priklijavo) plakatui – 4. (Rašo) laiške –
5. (Išskalbė) patalynėje – 6. (Lupa) apelsinuose –
..... 7. (Paskolino) parkerį – 8. (Bus) mokytojo –
..... 9. (Lankys) muziejais – 10. (Kramsnoja) riešutų –

1. Pirmą kartą ne tik mokytojai, bet ir mokiniai džiaugėsi
2. Pasigedau sultingumo, matyt, bus nelabai skanūs.
3. Jie net sapnuote nesapnavo tokio pozityvaus, išklausančio ir nuolat padedančio
..... 4. atsispindėjo Grėtės meilė ir ilgesys.
5. Kiekvienas man pritartų, kad visada maloniau miegoti kvepiančioje
..... 6. Kiemo patvoryje gulėjo daug vėjo 7. Kelnių kišenėse Agnė turi nuolat 8. Svetainėje spindėjo visų akis traukiančios tėčio 9. Bartai, tavo kambaryje ant sienos
..... jau trūksta spalvų. 10. Gytė negalėjo patikėti, kad per matematikos pamoką Vaižgantas apgraužė jos

Pasitikriname

Atlikite užduotis ir pasitikrinkite, kaip išmokote ciklo medžiagą.

1 Pabraukite neveikiamosios rūšies dalyvius.

1. Gavau siuntą iš Australijos, atidariau didžiulę dėžę ir užuodžiau nuostabų aromata – siunta buvo pakvepinta. 2. Viltės kibirėlis buvo pilnas pačios surinktų, ėgliais kvepiančių mėlynių. 3. Kokia tavo sėkmės paslaptis, kas tavo varomoji jėga? 4. Šie mokytojai gerbiami ne tik esamų, bet ir buvusių mokinių. 5. Ant apdulkėjusios lentynos buvo padėta nuotrauka, kurią darė Zigmas. 6. Renginys buvo įdomus, tačiau ne visos šio kalbėtojo idėjos buvo priimamos klausytojų. 7. Visi darbai buvo atlikti, todėl galėjome ramiai važiuoti namo. 8. Tėtis sulaukė skambučio iš nepažįstamojo: iš kitos ragelio pusės sklindantis balsas pranešė apie šalia prekybos centro pamestą laikrodį.

Po 0,5 taško už atpažintą neveikiamosios rūšies dalyvį.

2 Skaitykite Renatos Šerelytės straipsnio „Laikas prieš amžinybę“ ištrauką ir pabraukite kirčiuotą dalyvių skiemenį.

Vargu ar kada pagalvojame, kad už kiekvieno iš mūsų, pasinėrusio į kasdienos rutiną ir laikančio ją gyvenimo ašimi, plyti akimi nematoma, bet itin tanki erdvė. <...> Vaizduotė ją piešia kaip rūką, tvyrantį tarpeklyje, kurio pabaigos nematyti; tas rūkas – kaip vėliava su paslaptiniais ženklais, kuriuos regi tik šventųjų ar pamišėlių akys. Kuo labiau eini į brandą, tuo labiau jauti tą rūko vėliavą banguojant ir šnabždant už nugaros. Bet atsigręžęs nieko nepamatysi. Argi gali pamatyti <...> nutolusiuosius, pamirštus ir neprisimenamus?.. Argi gali jiems kažką pasakyti – kažką, į ką jie atsilieptų?.. Jie kaip tolimų galaktikų šviesa, pasiekianti mus tada, kai pačios galaktikos jau nutolusios tiek, kad protas to nebesuvokia. <...>

Po 0,5 taško už atpažintą dalyvį ir teisingai pabrauktą kirčiuotą skiemenį.

3 Šalia veiksmažodžių parašykite to paties laiko neveikiamosios rūšies vyriškosios ir moteriškosios giminės dalyvių vienaskaitos ir daugiskaitos vardininką. Pabraukite jų kirčiuotą skiemenį.

- 1. Lipdė –
- 2. Skaičiuoja –
- 3. Prižiūri –
- 4. Kels –
- 5. Laukė –
- 6. Laisto –

5 taškai

5 taškai

10 taškų

- 7. Ims –
- 8. Draudžia –
- 9. Šėrė –
- 10. Sprendė –

Po 0,25 taško už teisingai parašytą dalyvį ir pabrauktą kirčiuotą skiemenį.

4 Į lentelę iš sakinių išrašykite dalyvius ir juos gramatiškai išnagrinėkite.

1. Seniau prieš miegą teta įjungdavo į vandens ošimą panašią muziką, sakė, kad taip pusbroliai nusiramindavę. 2. Prie stalo atsisėdus nepažįstamajam, vyrai ir moterys pradėjo šnabždėti, vaikai nesumerkdami akių žiūrėjo ir bijojo net pajudėti. 3. Pasiklausiusi tinklalaidės apie dienpinigių taupymą, Milda aktyviai įsitraukė į diskusiją. 4. Viktoras ir Laimis pažadėjo atsikelsiantys anksčiau, kad išlydėtų vaikus į žygį prie Gėlos ežero. 5. Mūsų šeimos valgomajame tėčiui labiausiai patinka marmurinis stalas ir juodos kėdės aukštu atlošu. 6. Keliautojai apsupo akmenines, gyventojų pasistatytas pilis, kurios kasmet sulaukia didžiulio miestelio lankytojų dėmesio. 7. Prancūzų kalbos mokytojas pasisakė vyksiant į seminarą Švedijoje, ten jis tikisi išmokti naujovių, kurias galės pritaikyti mokydamas mus. 8. Pagavus mylimosios žvilgsnį širdis nurimo, veide pasirodė plati šypsena, pasigirdo melodinga daina. 9. Pagaliau prasidėjo atostogos – jau seniai mačiau taip plačiai besišypsančius tėvus. 10. Besilankantiems centrinėje miesto bibliotekoje pranešame, kad vasarą keičiasi bibliotekos darbo laikas – nuo šiol jūsų laukiame nuo 10 valandos ryto iki 18 valandos vakaro.

10 taškų

Dalyviai	Rūšis	Laikas	Giminė	Skaičius	Linksnis	Sangražinė forma (jei turi)	Įvardžiuotinė forma (jei turi)

Po 1 tašką už atpažintą ir teisingai išnagrinėtą dalyvį.

5 Parašykite dalyvių pagal nurodytus gramatinius požymius. Šalia parašykite po tinkamą daiktavardį. Sugalvokite po sakinį su savo parašytais žodžių junginiais.

- 1. Veik. r., es. l., mot. g., vns. G., įvardž. –
- 2. Neveik. r., es. l., mot. g., dgs. V. –
- 3. Veik. r., būt. d. l., vyr. g., dgs. K., sangr. –
- 4. Veik. r., es. l., vyr. g., vns. Vt., įvardž. –
- 5. Veik. r., būt. k. l., mot. g., vns. N., įvardž. –
- 6. Neveik. r., es. l., vyr. g., dgs. Įn., sangr., įvardž. –
- 7. Neveik. r., būt. l., mot. g., dgs. G., sangr., įvardž. –
- 8. Neveik. r., es. l., vyr. g., vns. V., įvardž. –
- 9. Veik. r., būs. l., vyr. g., dgs. N. –
- 10. Neveik. r., būt. l., mot. g., vns. G., sangr. –

Po 1 tašką už teisingai parašytą ir su daiktavardžiu suderintą dalyvį.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.
- 9.
- 10.

Po 1 tašką už tinkamai sakinyje pavartotą žodžių junginį.
Už kiekvieną rašybos klaidą atimama po 0,5 taško.
Iš viso 20 taškų

6 Į tekstą įrašykite tinkamus dalyvius. Suderinkite juos su daiktavardžiais, kuriuos apibūdina, gimine, skaičiumi ir linksniu. Pabraukite įrašytų dalyvių kirčiuotą skiemenį.

Oculus animi index – ši patarlė nuo seniausiųjų laikų skambanti ne tik mūsų, bet skambėjo ir mūsų protėvių lūpose. Akys – tai sielos veidrodis. Jos išduoda begalę dalykų. (Žiūrėti) į žmogaus akis gali pamatyti jo emocijas, jausmus, vidinius išgyvenimus. Akys kalba be žodžių. Jeigu žmogui skauda, jos tai patvirtina, nes juk į akis (pasižiūrėti) , sveikatos neklausi. (Isimylėti) akyse matome kibirkštis, sakome, kad jis besišypšas akimis. Tačiau kitas žmogus su lygiai tokiomis pačiomis (žibėti) akimis bus kam nors pamelavęs, ką nors

10 taškų

apgavęs ir ko nors pasipelnęs. Tokiam (besišypso) žvilgsniui nepažįstamas gėris, jis netrykšta laime. Dar geriau, toks žvilgsnis simbolizuos pasitenkinimą, tačiau (išsikovoti) per neteisybę. Todėl, galima sakyti, kad akys – apgavikės.

Akims neužtenka tik žiūrėti, jos privalo matyti, suprasti ir fiksuoti tai, kas prieš jas. Tačiau čia vėl jos mums meluoja. Ypač naktį, (kurtinti) ir gūdžioje tamsoje. O jeigu žmogus dar ir siaubo filmą pažiūrėjęs, akys mato tai, ką nori matyti. Taip jau nutiko, kad akių adaptacija tamsoje vyksta daug lėčiau nei šviesoje. Būtent dėl šios priežasties mes imame regėti nebūtus dalykus. (Sujudėti) medžio šaka tampa baisiausiame košmare nesapnuotu siluetu, kuris artėja prie mūsų, o niekuo dėtas krūmas (apšaukti) maniaku. Tamsa įsivaizduojama kaip erdvė, kurioje atsitinka tik patys baisiausi ir blogiausi dalykai, ir visa tai paaštrina mūsų vaizduotę. Įsivaizduojame siluetų šokį, tai jį ir matome. Įsivaizduojame, kad mus vejasi, tai, žinoma, nieko nelaukdami bėgame ir vos gaudydami kvapą grėžiojamės atgal pažiūrėti, kur dingę gaudytojas. Argi nekeista, kad ne visuomet galime pasitikėti mums (priklausyti) akimis?

10 taškų

10 taškų

Įsivertinu

Surinkau taškų:

I. PRADEDU

0–26 taškai

Atlieku įprastas užduotis, susijusias su pažįstama aplinka.

II. MOKAUSI

27–38 taškai

Atlieku įprastas užduotis, susijusias su nagrinėtomis temomis.

III. GEBU

39–50 taškų

Atlieku neįprastas užduotis, susijusias su nagrinėtomis temomis.

IV. TOBULĖJU

51–60 taškų

Atlieku sudėtingas užduotis, susijusias su naujomis situacijomis.

UŽRAŠAMS
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

4. Aplinkybės ir jų raiška

1 UŽDUOTIS

Įrašykite aplinkybių klausimus. Sujunkite aplinkybių rūšis su pavyzdžiais. Sutartine linija pabraukite aplinkybes.

Laiko aplinkybė		Skalbiniai nedžiūsta dėl lietaus.
Vietos aplinkybė		Atvyko pasimatyti su draugu.
Būdo aplinkybė kaip? kuriuo būdu?		Neparagavęs nespręsk apie valgį.
Priežasties aplinkybė		Mama ir pamiegojusi nepailsėjo.
Tikslo aplinkybė		Aš moku daugiau prancūziškų žodžių negu tu.
Sąlygos aplinkybė		Linksmi skambėjo vaikų juokas.
Nuolaidos aplinkybė nepaisant ko?		Tvenkinyje knibždėjo karpių.
Kiekybės aplinkybė		Šiandien sveikinsiu močiutę.

2 UŽDUOTIS

Perskaitykite sakinius. Pabraukite aplinkybes. Parašykite klausimus, į kuriuos atsako aplinkybės, ir nurodykite rūšį.

Pabraukite aplinkybes	Į kokį klausimą atsako?	Kokia aplinkybių rūšis?
Akyse galima išvysti žmogaus sielą.		
Po pamokų vyks varžybos.		
Ji labai stengėsi visiems padėti.		
Jis už mane sprindžiu aukštesnis.		
Per žioplumą kojos kenčia.		

Pabraukite aplinkybes	Į kokį klausimą atsako?	Kokia aplinkybių rūšis?
Neperšokęs griovio nesakyk „op“.		
Ir tylėdama neįtinku.		
Išėjo močiutė į mišką grybų.		

3 UŽDUOTIS

Perskaitykite sakinius. Pabraukite aplinkybes. Parašykite jų rūšį ir raišką.

Pabraukite aplinkybes	Kokia aplinkybių rūšis?	Kuo reiškiamos?
Planuojame vykti į Londoną.		
Pailsėję iškeliavome.		
Senelis pasilenkęsrovė piktžoles.		
Išvykome penkiese.		
Todėl nieko ir nepasakojau.		
Šypsodamasis daugiau pasieksi.		
Piktžolės ir nesėtos dygsta.		
Rytoj eisim grybauti.		

4 UŽDUOTIS

Sukurkite 6–7 sakinių instrukciją (instrukcija – vadovaujамasis nurodymas, paaiškinimas; taisyklių rinkinys) apie saugų elgesį važiuojant paspirtuku arba dviračiu. Kaip pasirengti važiavimui? Kokias apsaugos priemones naudoti? Ko važiuojant saugotis? Kokių saugaus elgesio gatvėje taisyklių laikytis? Ką būtina žinoti apie saugumą kelyje? Vartokite įvairių rūšių aplinkybių.

-
-
 -
 -
 -
 -
 -
 -

- 4.1. Sugalvokite instrukcijai įtaigų pavadinimą. Jis gali atspindėti temą arba pagrindinę mintį, kurią norite pasakyti.
- 4.2. Iš savo sukurto teksto išrašykite penkias skirtingų rūšių aplinkybes. Lentelėje parašykite, į kokius klausimus atsako jūsų išrašytos aplinkybės ir kokios jos rūšies.

Aplinkybės	Į kokį klausimą atsako?	Kokios rūšies?

Vadovėlio p. 111–114 →

5. Išplėstinės aplinkybės, jų skyryba

1 UŽDUOTIS

Prisiminkite, kas būdinga išplėstinėms aplinkybėms, ir pavyzdžiuose įrašykite trūkstamus žodžius.

Išplėstinė dalyvinė aplinkybė	Išplėstinė pusdalyvinė aplinkybė	Išplėstinė padalyvinė aplinkybė
..... atostogų(.) greitai pasijutau geriau.	 atostogų(.) nesitikėjau patirti tiek nuotykių.	 atostogų(.) pasimiršo visi nemalonumai.

2 UŽDUOTIS

Sakiniuose įrašykite išplėstinės dalyvines, pusdalyvines, padalyvines aplinkybes ir jas išskirkite kableliais. Pabraukite aplinkybių dalyvius, pusdalyvius ir padalyvius. Virš aplinkybių nurodykite jų rūšį. Remkitės pavyzdžiu.

Pavyzdys

(išplėstinė dalyvinė laiko aplinkybė)
Močiutė, pririnkusi sode obuolių, iškepė skanų pyragą.

1. Mokytoja išdalijo sąsiuvinius.
2. Mergaitės pririnko žibuoklių.
3. mokiniai suėjo į klasę.
4. vaikai išsigando.
5. stebėjome parskrendančius gandrų.
6. Berniukai žingsniavo per pievą
7. Senelis gėrė arbatą
8. Aš skaičiau knygą

3 UŽDUOTIS

Perskaitykite Žiulio Verno romano „Penkiolikos metų kapitonas“ ištrauką ir pabraukite išplėstinės dalyvines, pusdalyvines, padalyvines aplinkybes. Kur reikia, parašykite skyrybos ženklus (išskirkite išplėstinės dalyvines, pusdalyvines, padalyvines aplinkybes). Virš aplinkybių nurodykite jų rūšį.

<...> Įsivaizduokite, kad ore staiga apsivožia baseinas, kuriame telpa ištisa jūra. Tokiai pylai užėjus žemė paplaunama, lomos virsta ežerais, upeliai – srauniais kalnų upokšniais, patvinusios upės apsemia didžiulius plotus. <...>

Laimė, storos skruzdėlynos sienos visiškai nepraleido vandens. Hermetiškesnis nebūtų buvęs nė bebrų būstas iš plūktos žemės. Net visam kriokliui pasipylus į vidų nebūtų prasisunkęs nė lašas vandens.

Vos tik įlindę į skruzdėlyną Dikas Sendas ir bendrakeleiviai ėmė tyrinėti jo vidaus sandarą. Užsidegė žibintą, jo šviesos visiškai pakako. Kūgis, dvylikos pėdų aukščio viduje, buvo vienuolikos pėdų pločio išskyrus viršutinę dalį kuri buvo apvali kaip cukraus galva. <...>

– Tai karingųjų termitų darbas, – nedvejodamas atsakė pusbrolis Benediktas susipažinęs su statybai panaudotomis medžiagomis. <...>

Tą akimirką Dikas Sendas labai atidžiai klausėsi pusbrolio Benedikto. Nejaugi aptikęs termitus mokslininkas nesuprato, kad jie Afrikos žemyne, nors ir nežinojo, koks nelemtas likimas